

Středoškolského vzdělání dosahuje jen malé procento vícejazyčných dětí. Jednotná přijímací zkouška extrémně znevýhodňuje uchazeče s omezenou znalostí českého jazyka.

Zatímco v základních školách v posledních letech strmě stoupá počet vícejazyčných žáků, ve středních školách se jejich podíl spíše snižuje. Střední školy v současnosti navštěvuje méně než 20 % mladých vícejazyčných lidí ve věku 15–19 let (ve srovnání s 90 % občanů ČR).

Jaké jsou příčiny?

Hlavní příčinou je kromě **nedostatečné jazykové přípravy** před a během SŠ především **státní jednotná přijímací zkouška (JPZ)**, která neumožňuje mnohým uchazečům s jazykovou bariérou uspět v přijímacím řízení na obory odpovídající jejich zájmu a studijnímu potenciálu.

Jednotná přijímací zkouška je často kritizována za to, že **neověřuje skutečné znalosti a dovednosti** dětí, ale funguje jako **rozřazovací test**. Pro úspěch ve zkoušce jsou často nezbytné placené přípravné kurzy a doučování, a to i přesto, že se jedná o děti, které celou povinnou školní docházku absolvovaly v základní škole v ČR obklopeny svým prvním jazykem.

V ČR však (podle údajů ČSÚ z roku 2022) žije více než 70 000 osob ve věku 15 – 19 let, pro které čeština není prvním jazykem a které absolvovaly x let školní docházky v základní škole mimo ČR, kde získávaly gramotnost ve svém prvním jazyce. Pro ně znamená jednotná přijímací zkouška **dvojnásobnou bariéru**, kterou je obtížné zdolat i v případě, že mají nárok na některé úlevy v přijímacím řízení. Tito uchazeči mají jen **mizivou šanci uspět při přijímacím řízení** v testech z českého jazyka i z matematiky.

Úlevy v přijímacím řízení v současné legislativě

Úpravu podmínek stanovují tyto zákony:

- **Školský zákon (§ 20 odst. 4 č. 561/2004 Sb. a § 16 odst. 1 a 2 písm. c č. 561/2004 Sb.)**
- **Lex Ukrajina (§ 1 odst. 1 zákona č. 67/2022 Sb.)**

Osoby, na které se tyto zákony vztahují, mají nárok na:

- prominutí zkoušky z českého jazyka a její nahrazení rozhovorem
- podpůrná opatření jako navýšení časového limitu či překladový slovník
- překlad testového zadání z matematiky do ukrajinštiny

Proč to potřebujeme změnit?

Úlevy neplatí pro všechny, kdo je potřebují.

Současná legislativa zakládá nárok na úpravy podmínek v přijímacím řízení na kritériích, jako je **státní občanství, typ pobytu a doba vzdělávání mimo území ČR**, a podpora se tak nedostává ke všem dětem, které ji **potřebují z důvodu nedostatečné znalosti českého jazyka**.

- Úpravy podmínek přijímacího řízení podle § 20 odst. 4 č. 561/2004 Sb. (Školský zákon) se dotýkají víceméně jen dětí nově příchozích s minimální znalostí jazyka.
- Lex Ukrajina se vztahuje pouze na **ukrajinské uprchlíky s dočasnou ochranou**, takže o úlevy smí v praxi nelogicky žádat dítě, které je na území ČR a v české základní škole déle než nově příchozí uchazeč s nižší úrovní jazyka, ale jiným typem pobytu (např. sloučením s rodinou) nebo jiným než ukrajinským občanstvím.

Rozhovor v českém jazyce není standardizovaný a objektivní.

- Obsah a forma pohovoru a hodnocení výsledku se v jednotlivých školách výrazně liší.
- Metodická doporučení vydaná MŠMT a NPI nejsou pro školy závazná.
- Dodržování kritérií a způsoby vedení rozhovoru nejsou v současnosti nijak kontrolovány.
- Pohovor není spravedlivě hodnocen na bodové škále jako didaktický test z českého jazyka (tzv. redukované hodnocení).

Test z matematiky neověřuje matematické kompetence nezávislé na jazyku.

- Vícejazyčné děti dlouhodobě dosahují v testech z matematiky horších výsledků než ostatní žáci.
- Jazyková bariéra není ale jedinou překážkou. Osoby, které konaly test v ukrajinštině podle Lex Ukrajina, dosáhly v obou posledních ročnících dokonce nejhoršího hodnocení ze všech (JPZ 2023: průměr 14,09 bodů vs. 20,1 bodů u uchazečů konajících test standardně v ČJ). Překlad testového zadání tedy sám o sobě nepomáhá žákům k úspěšnému složení zkoušky z matematiky.
- Zvládnutí testu vyžaduje hlavně dlouhodobou přípravu a zkušenost se stávajícím přístupem k matematice a způsobem testování používaným v ČR, která uchazečům z odlišných vzdělávacích systémů zásadním způsobem chybí.

Na úrovni systému zcela chybí systematická práce s daty.

- CERMAT/CZVV ani MŠMT nesledují, jak jsou vícejazyčné děti úspěšné v přijímacím řízení.
- Data, která jsou k dispozici od CERMAT, nám umožňují sledovat pouze úspěšnost v testu z matematiky u uchazečů, kteří si požádali o odpuštění testu z českého jazyka.

Řešením je umožnit nárok na úpravy podmínek přijímacího řízení všem vícejazyčným dětem, které tyto úlevy potřebují z důvodu nedostatečné znalosti českého jazyka, a tyto úpravy odstupňovat podle jazykové úrovně.

Co potřebujeme změnit?

Legislativně

- V krátkodobém horizontu jako dílčí řešení **schválit aktuální návrh úpravy školského zákona**, který umožní odpuštění přijímací zkoušky z českého jazyka rozšířené skupině vícejazyčných dětí o ty, které se vzdělávaly v zahraničí dva roky v posledních čtyřech letech před konáním zkoušky (§20 odst. 4 ŠZ).
- Ve střednědobém horizontu rozšířit legislativní nárok na úpravy podmínek přijímacího řízení **podle §16 a §20 školského zákona na všechny děti s nedostatečnou znalostí českého jazyka** bez ohledu na státní příslušnost, občanství, typ pobytu nebo dobu vzdělávání mimo území ČR, a to **na základě ověření jazykové úrovně dítěte** bez nutnosti doporučení školského poradenského zařízení.

Obsahově podle úrovně jazyka

- Pro **začátečníky s nulovou nebo minimální znalostí českého jazyka (A0–A2)**, které mají motivaci ke studiu na SŠ v ČR, zavést v každém kraji intenzivní jazykovou přípravu před vstupem na SŠ v podobě **ročního přípravného kurzu češtiny** (tzv. “desátý ročník”).
- Pro **samostatné uživatele jazyka s nedostatečnou znalostí akademického jazyka (B1–B2)** vytvořit **standardizovaný test ověřující úroveň znalosti češtiny jako druhého jazyka a jazykově zjednodušený didaktický test z matematiky**, který bude ověřovat klíčové matematické kompetence nezávislé na jazykové vybavenosti. Zadání matematického testu bude v jednoduchém jazyce a úlohy budou používat pouze frekventované výrazy a jednoznačné a srozumitelné instrukce. Testy připraví MŠMT ve spolupráci s NPI a experty na češtinu jako druhý jazyk. Oba testy budou mít bodovou škálu stejně jako standardní testy, a nebude tedy nutné využívat redukované hodnocení.
- **Velmi pokročilým uchazečům (C1–C2)** na žádost povolit podpůrná opatření z §20 a 16 ŠZ v podobě **navýšení časového limitu a použití překladového slovníku** bez nutnosti doporučení školského poradenského zařízení.

Kdo jsme?

META, o. p. s. je nezisková organizace, která pomáhá rodičům a dětem s migrační zkušeností zorientovat se v českém školství a v začlenění do společnosti. Zajišťuje kurzy češtiny jako druhého jazyka pro děti i dospělé. Vyučujícím a školám poskytuje poradenství ve vzdělávání dětí, které nemají žádnou či dostatečnou znalost češtiny. Nabízí semináře, metodickou podporu a materiály do výuky. Navrhuje a prosazuje systémové změny, které reflektují potřeby škol a vícejazyčných dětí, a které rozvíjí jejich potenciál.

Martina Škrdlantová, skrdlantova@meta-ops.cz